

CONVORBIRE CU SCRITORUL C.D. ZELETIN, PREȘEDINTELE
 MEDICILOR SCRITORI ȘI PUBLICIȘTI DIN ROMÂNIA
**TINERETEĂ SE PIERDE, DAR NU
 ÎMBĂTRÂNEȘTE ...**

Dr. Grigore Bușoi

Grigore Bușoi: Stimate domnule Profesor, aș vrea să prefațăm recenzia la mirifica dumneavoastră întreprindere cărturărească și scriitoricească, **Principesa Elena Bibescu, marea pianistă**, Editura Vitruviu, București, 2007, 850 de pagini, cu un scurt popas lângă fântâna spiritualității din care să scoatem câteva găleți de apă vie. Vă rog să acceptați ca dialogul nostru intelectual să se desfășoare sub titlul: **Tineretea se pierde, dar nu îmbătrânește...** un *axis* de viață lungă pentru poporul nostru. Recent ați fost nominalizat printre magnificii culturii românești contemporane la prima ediție a **Premiilor Naționale pentru Arte**, categoria **Cercetări în domniul artelor**, unde a ieșit câștigător muzicologul Viorel Cosma. Puteați fi la fel de bine nominalizat la secția **Literatură**. Din păcate, la noi polivalența, interdisciplinaritatea, transdisciplinaritatea nu sunt apreciate. În competiția valorilor ar trebui însă să se aibă în vedere și alte domenii ale creației, inclusiv creația medicală. Este totuși un fapt îmbucurător că prin Premiile Naționale pentru Arte, atribuite de Ministerul Culturii și Cultelor, se reînnoadă tradiția prețuirii creației și valorilor autohtone.

Personal, am avut câteva nedumeriri și chiar surprize. În **Lexiconul muzicienilor români** nu am găsit-o pe **Elena Bibescu**, iar haloul evenimentului omagial nu a fost marcat corespunzător (am în vedere locul atribuirii premiilor: Ateneul Român, și ziua: 21 mai 2008, Sfinții Împărați Constantin și Elena). Mă așteptam ca persoanele din fruntea listelor să ne vorbească despre relația premiați/premianți.

Cum comentați afirmațiile mele?

C.D. Zeletin: Volumul meu, care e departe de a fi dominat de eclecticism, corespunde cum nu se poate mai bine denominației și exigențelor premiului: *Cercetări în domeniul artelor*. În consecință, el cuprinde o vastă cercetare, în bună măsură inedită. Însuși contracandidatul meu, premiatul, eminent muzicolog și vechi prieten, domnul Viorel Cosma, recunoaște acest lucru

scriind despre cartea mea: „Cantitatea de material *inedit* pentru orice intelectual de înaltă cultură este covârșitoare...”; „Departate de a fi doar monografia unei excepționale artiste de sorginte nobiliară, exegeza autorului este în realitate un „stup de miere“ pentru istoriografii culturii românești din secolul al XIX-lea, o carte ce deschide un front arheologic în istoria muzicii noastre și în enescologia națională și universală. Dispunând de o acribie de cercetător înăscut, C. D. Zeletin a investigat și a publicat de-a lungul unui sfert de veac, studii și capitole separate dintr-o temă extrem de generoasă, finalizând-o abia în 2007 prin volumul consacrat de fapt nu unei personalități, ci unei întregi epoci din cultura noastră națională. Abia de azi înainte se va scrie mult despre Elena Bibescu, despre pianistica românească din secolul al XIX-lea...” (*Destinul tragic al unei prințese – pianiste. O exegeză istorico-literară monumentală a dinastiei Bibescuților*, *Jurnalul literar*, XIX, 1-4, p. 2, 2008).

Că putea fi nominalizată și pentru premiul de literatură, cum spuneți, este exact, deoarece, în structurile intricate ale cărții, cititorul dă peste eseuri, portrete psihologice, elemente de proză satirică, elemente de proză apoftegmatică, poezie, traducere de poezie etc., totul absorbit într-o canava istoriografică și muzicologică. Dar autorul – cred că e vădit – nu uită niciodată măiestria artistică.

Într-adevăr, nu ați găsit-o pe Elena Bibescu în *Lexiconul muzicienilor români*, probabil prima lui ediție; Viorel Cosma însă îi rezervă articolul cuvenit în volumul *Interpreți din România*, vol. I, Editura Galaxia, București, 1996, pp. 74-75. Sunt fericit că, în sărăcia de documente iconografice în subiect, i-am oferit fotografia principesei Elena Bibescu, pe care a publicat-o aici.

Împreună cu soțul ei, principele poet Alexandru Bibescu, marea pianistă a avut un rol fundamental în istoria înălțării Ateneului Român. Ea, fiindcă l-a ilustrat cu arta ei pianistică de excepție, el, fiindcă

I-a îndreptat pe arhitectul francez Albert Galeron, prieten și frate spiritual, spre România, unde a ridicat minunea de arhitectură a Ateneului. Așa că nominalizarea cărții mele și proiectarea chipului principesei pe ecranul uriaș de pe scena Ateneului, scenă unde, încă de la inaugurare, au răsunat acordurile artei sale interpretative, capătă o semnificație fatidică. Nu numai că evenimentul se petrecea de ziua Sfinților Împărați Constantin și Elena, dar subiectul cărții privea o Elenă, în timp ce autorul ei se numea Constantin!... Coincidențele, prea coincidente, transgresează spațiul fizic unde s-au produs...

Grigore Bușoi: Vreau, ca iubitor de istorie națională și ca om al breslei, să-mi exprim bucuria din perspectiva medicinei românești pentru faptul că dumneavoastră, **Cu Destoinic Zel**, ați transformat pseudonimul în renume.

Pentru a vă așeza în epocă lucrarea, aș vrea mai întâi să mergem la izvoare.

Continuitatea românească în vatra străbună are trei rădăcini importante: elementul trac (daco-geții), latinitatea și ortodoxia. Prima rădăcină aș dori să o susțin printr-o secvență poetică:

*De la Nistru pân' la Tisa
Burebista plânsu-ni-s-a,
Din Balcani peste Carpați,
Daco-geții fost-au frați.*

Ce continuare vreți să alegeți pentru a da rotunjime ideii?

C.D. Zeletin: Ideea lui Eminescu din *Doina* e perfect rotundă, așa că n-am ce să-i adaug.

În privința parafrazei dumneavoastră, vreau să spun doar că reprezentarea spațială a statului român nu este superpozabilă cu reprezentarea spațiului etnogenezei românilor, care e mai vast. Dat fiind faptul că ideea de România statală e dominantă astăzi, ideea de spațiu al etnogenezei românești trece în umbră sau chiar iese din umbră și se dizolvă în neant. Or, în afundurile istoriei, acest spațiu se întindea spre miazăzi, într-adevăr, până la Munții Haemus, Balcanii de astăzi. Scăderea primului din al doilea duce imediat cu gândul la problema aromânilor, durerea noastră prețioasă...

Grigore Bușoi: Cunoaștem trecutul pe care eu nu-l cred bătut definitiv în cuie. Ce ne facem însă cu prezentul, unde ar trebui să acționăm cu știință și artă? Pentru a vă potența gândurile, vă propun un transfer socio-lingvistic. În România de astăzi, din păcate, dracul are o coadă împletită cu noduri și funde. Prin ce alchimie lingvistică tatăl dracilor se numește Scaraoțchi, iar dracul din viața de toate zilele Michiduță, Nichipercea?

C.D. Zeletin: Scaraoțki este Iscariotul (Iuda), servit prin filieră slavă, de asta eu l-am scris cu k. În privința lui Michiduță, lingviștii îl socotesc de etimologie necunoscută. Poporul eufemizează numele Principiului Răului sau chiar i-l schimbă, pentru ca el să nu se recunoască și să nu mai răspundă – Doamne ferește! – la apel, căci numirea Diavolului are automat și valoare de invocare. Propunerea mea etimologică: printre imens de multe sinonime cu care poporul îl îmbracă și-l dezbracă, Diavolului i s-a spus în vechime, familiar, dar și pentru a-l umili prin diminuție, Micul. Continuând să fie supus diminutivării, în cazul nostru în –uță, și după epenteza lui d, Micul a ajuns Michiduță, contaminându-se și cu *ki* din Scaraoțki. *Se non è vero...* Mai greu e cu Nichipercea, variantă valahă, necunoscută în Moldova, considerat și el de etimologie necunoscută, dar care s-ar putea să aibă vreo legătură cu grecescul *nike*, biruință.

Grigore Bușoi: Pentru a ne edifica viitorul, avem nevoie de repere în toate domeniile vieții sociale. În literatură, spre exemplu, eu simt nevoia ordonării unor capitole esențiale. Am în vedere o listă cu primii 10 scriitori români. În opinia mea, ei ar fi: Mihai Eminescu, Alexandru Macedonski, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, George Călinescu, Ion Luca Caragiale, George Bacovia, Octavian Goga, Liviu Rebreanu... Deși ne aflăm sub imperiul subiectivismului, care sunt preferințele dumneavoastră?

C.D. Zeletin: Subscriu ierarhizării dumneavoastră. Totuși, deși am o mare admirație pentru Alexandru Macedonski și George Călinescu, eu nu i-aș trece în această decascală valorică și iată pentru ce: Alexandru Macedonski rămâne un mare poet, însă poet antologic, prin câteva capodopere lirice. Anvergura lui s-a erodat, deoarece modernizarea scrisului, în care argumentul Macedonski își afla pe vremea lui un reazem, s-a săvârșit trecându-se peste el. Nu a existat o „macedonskizare“ ori un „epigonism macedonskian“. El a perforat planul conștiinței artistice, nu s-a întins pe suprafața lui. Nu a cuprins mai nimic... Cu tot meritul introducerii simbolismului în literatura noastră, astăzi nu-i putem găsi cel mai mare merit lui Macedonski: valul simbolismului tot venea, ca un tsunami regenerator!... În privința lui George Călinescu, măreția lui nu stă în creație beletristică (poezie, roman, teatru), ci în critica ei, mai ales, eseistica literară, în construcția de idei, ceea ce e altceva... s-ar introduce mai curând Ion Creangă și George Coșbuc: ne reprezintă mai mult. Termin tânguindu-mă pentru rămânerea lui Ion Barbu în afara decascalei... Insuperabilele clasificări...

Grigore Bușoi: Aș dori să vă referiți în continuare și la scriitorii medici pe care îi găsim sub verdele argintat al florii de colț. Aș avea în vedere trei medici scriitori olteni: Victor Papilian, Vintilă Ciocâlțeu și Ion Biberi.

C.D. Zeletin: Despre tustrei am mai vorbit împreună, dacă nu mă înșel. Sunt figuri de cea mai mare importanță pentru literatura scriitorilor medici. Toți trei au avut talent și au fost foarte cultivați, toți trei au scris literatură beletristică. Distribuția talentului în aria exprimării scrise a fost însă, la fiecare, alta. Din acest punct de vedere, pe Victor Papilian îl caracterizează extensia, cu toate darurile, în suprafață, pe Vintilă Ciocâlțeu – suprafață mică de extensie și intensitate mare în percuția adâncimii, pe Ion Biberi – disiparea unei vâne înăscute, nu atât de puternice, în construcții cărturărești de mare elocvență și însemnătate. Cel mai oltean dintre ei rămâne Vintilă Ciocâlțeu, urmat de Victor Papilian, iar acesta de Ion Biberi. Citită de la coadă la cap, înșirarea aceasta realizează scala spiritului lor european: Ion Biberi este cel dintâi în această privință.

Grigore Bușoi: Intimii vă numesc *Dada* (frumos și interesant apelativ!) Aș fi ispitit să-l cobor din graiul strămoșilor daci. Cum îl comentați?

C.D. Zeletin: Coborârea spre noi a lui *da* a început mult mai înainte...

Am scris și voi mai scrie despre acest apelativ deschis, luminos și neobișnuit. El a fost și a rămas, încă din vremi arhaice, un nume bărbătesc. Mai spre noi, și foarte rar, l-au împrumutat și femeile, însă, pentru cine simte și gândește bine împlântat în cunoașterea istorică, el pare glas de găină care cântă cocoșește! În volumul meu de eseuri *Gaură-n cer*, Editura Athena, București, 1997, îi rezerv un eseu, *Dada, sau îmtâmplătorul determinat*, în care mă opresc la anumite coincidențe surprinzătoare legate de acest apelativ. Prietenul meu mai vârstnic, poetul de limbă română și franceză Grigore Sălceanu (1901-1980), aproape mă soma să mi-l aleg de pseudonim: îl opunea lui **Zeletin**, în care vedea o structură fonică închisă, opusă deschiderii lui **Dada**, și nu-știi-ce sonoritate... țigănească! Sper să obțineți un răspuns mai bogat la această întrebare când va apărea volumul meu intitulat **Dada & Dada. Amintiri din copilărie**, pe care însă abia am început să-l scriu. Și scriu încet...

Până una-alta, rețineți, vă rog, două chestiuni. Prima. Rădăcina lexicală **da** este sanscrită, însemnând **a da**, a da un lucru, dar și a da încuviințare. Din ea curg deopotrivă **da** al limbilor slave și **da** al nostru. Filologilor le-a fost mai la îndemână să-l tragă din **da** al neamurilor slave (bulgari, ruși,

sârbocroați). A doua. **Da** exprimă principiul Afirmației, atât de studiat de filozofia germană: **Weltbejahren** (afirmarea lumii), în opoziție cu **Weltverneinen** (negarea lumii). În urmă cu vreo 50 de ani, le descopeream pe amândouă notate în creion de George Coșbuc lângă **Trionfo d'Amore (Weltbejahren)** și **Trionfo della Morte (Weltverneinen)** ale lui Francesco Petrarca, dintr-o ediție tip „diamant“ a **Canțonierului**. Așadar, **da** rămâne **primum movens** al apolinicului, al luminii, al edificării lumii, al scăderii entropiei, adică al începutului de ordonare a Haosului primar.

Grigore Bușoi: Un element de referință al plaiului mioritic este reprezentat de **coastă**. Plecând de la ea, l-aș numi **costaș** pe omul plaiului mioritic.

Cum este în prezent văzut spațiul mioritic?

C.D. Zeletin: O serie de noțiuni, și categorii ce ar trebui să rămână sacre pentru neamul românesc, sunt astăzi victime ale luării în deriziune de către românii înșiși. Este un semn al lipsei de sfințenie și al inculturii. Printre cele dintâi victime se află chiar **plaiul mioritic!** Inteligența tinerilor nu mai este interesată întâi și întâi de cultură. Nici vorbă să simtă vreo aderență la valoarea românească și, după caz, s-o respecte ori s-o venereze. Această pătură socială nu-și găsește alt cal de bătaie decât entitățile sacre ale existenței românești. Raliindu-se cu voie sau fără voie, culturii reziduurilor comuniste ale vârstnicilor, cărora le fac, în felul acesta, jocul, această sumă de capete impersonale se decojește de atributele morale, nu se mai vrea păstrarea întregului pe care îl constituie românitatea, se extrapolează oricărei seriozități comportamentale, ținându-ne departe de datoria față de țară. Această parte din tineret confundă sensul direcționat al libertății cu distribuția aleatoare a particulelor agitației browniene. Cuvântul *ideal* le-a dispărut din vocabular și trăiesc vegetativ. Ceea ce este însă și mai grav e faptul că își pun inteligența în solda vegetativului... Au o indiferență care te cutremură, însă e altceva și mai grav decât nepăsarea: faptul de **a nu voi să știe de nimic**, deci sunt aserviți aceluia *Weltverneinen* pe care îl aminteam în răspunsul precedent. Prin tot ce fac și nu fac, ei se opun dicteului universal al zidirii, ba mai mult, merg împotriva sensului, săvârșind implicit o lucrare diabolică. Își satisfac nevoia de răs întorcând-o asupra entităților grave, dacă nu sacre, ale axiologiei românești. În fond, e o autoderiziune, o autopersiflare, este bășcălia în sine, prin care se neagă pe ei înșiși, renunțând astfel – culmea paradoxului! – chiar la dreptul lor la autoironie... Eu simt, destul de aproape, sumbrul pas de marș al unei autodistrugerii grave... Mai percep în psihologia lor o iritare confuză ce le-o

trezește dramul de divinitate din valorile românești, care arată că, prin el, biet neamul nostru a auzit vocile Absolutului. Îmi vine în minte, iar și iar, versul lui Eminescu:

Îndrăznesc ca să rostească pân' și numele tău... țară!

Există, așadar pentru această rostire un drept.

Este evident faptul că eu vorbesc despre pângărire...

Despre **coastă**? Ea întreține o viziune edenică a unor realități de la țară, care există, dar sunt debransate.

*Ară plugul sus pe coastă,
Plug cu patru boi,
Nici o viață nu-i frumoasă
Ca în sat la noi.*

Coasta e implicată în structura fundamentală a ritmului deal/vale ce stă la baza filozofiei lui Blaga despre spațiul mioritic. Ochii săteanului se odihnesc pe ea.

*Primăvară, sora noastră
Sufală neaua de pe coastă!*

Problema, după mine, e alta. În teoria spațiului mioritic, Blaga, legănat de ritmul polimorf și subtil al succesiunii deal/vale, nesocotește absolutul șesului și absolutul muntelui, amândouă prezente în țara noastră. Descoperirea târzie a primului i-a tras, de altfel, și o speriatură (a se vedea misterioasa „călătorie a lui Blaga la Brăila“, spre a-l întâlni pe exegetul lui, Vasile Băncilă, despre care aflase că elaborează o... teorie a spațialității Bărăganului), după cum piscurile montane, indicând – prin direcție – absolutul dumnezeirii, rămâneau totuși în afara „molcomiei“ românești, în care ne mirăm cum de se regăsea superbia lui Blaga...

Coasta este elementul ce se separă din întregul topografiei, e debutul intimității pe care ne-o asigură configurația scoarței terestre. Este **oblicul**, cu valoare de *aurea mediocritas* a unui teren, adică ideala poziție de mijloc între orizontalul ce adoarme și verticalul ce înspăimântă. Coasta întreține prin horbota viilor, grădinilor și ogoarelor, confortul sufletesc al săteanului, care le vede perfect, așa cum acasă, își vede privirea în oglinda rezemată, atât pe perete cât și pe masă, tot oblic.

București
9 iulie 2008